

РОЗДІЛ 3 ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 811.112.2'255.4:659

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.33.2.19>

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ РЕАЛІЙ DIFFICULTIES IN TRANSLATING GERMAN REALITIES

Кабаченко І.Л.,

orcid.org/0000-0003-3906-7125

доцент кафедри перекладу

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Малашевська І.Я.,

orcid.org/0000-0002-5185-0959

старший викладач кафедри німецької філології

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Стаття присвячена аналізу труднощів перекладу німецьких реалій. Актуальність дослідження визначається необхідністю врахування ролі культурних особливостей та міжкультурного спілкування у сучасному світі. Зростаюча міжнародна співпраця, масштабна міграція та інтеграція культур створюють потребу в ефективному перекладі, що відображає різноманітність та унікальність культурних контекстів. Мета статті полягає в аналізі труднощів, що виникають під час перекладу німецьких реалій, з огляду на їх унікальні культурні, історичні та соціальні контексти.

У статті наголошено, що у галузі лінгвістики та перекладу поняття «реалія» вживається для опису словесних одиниць, які відтворюють реальні об'єкти, явища, концепції чи культурні аспекти певної країни або мовної спільноти, до яких належать назви географічних об'єктів, пам'яток культури, страв, національних свят, соціальних інститутів та інші аспекти їхнього життя і культури. Автори статті зазначають, що при перекладі реалій виникають складнощі, оскільки вони можуть мати унікальні значення або асоціації, які є специфічними для конкретної культури. Перекладачам необхідно враховувати ці культурні, історичні та соціальні контексти, щоб забезпечити відповідність між оригінальним текстом і перекладом, а також передати специфічний колорит та смислові нюанси реалій.

На думку авторів статті, частковими способами перекладу німецьких реалій постають приблизний та описовий, а також транскрибування. Автори надають рекомендації перекладачам щодо стратегій та підходів до перекладу німецьких реалій. Ці рекомендації охоплюють дослідження культурних та історичних контекстів, використання паралелей у культурних аспектах, а також використання пояснень або адаптацій для передачі значень реалій у цільовій мові.

Ключові слова: ідіома, німецька мова, приблизний переклад, транскрипція, реалія.

The article analyzes the difficulties of translating German realities. The relevance of the study is determined by the need to take into account the role of cultural peculiarities and intercultural communication in the modern world. Growing international cooperation, large-scale migration and integration of cultures create a need for effective translation that reflects the diversity and uniqueness of cultural contexts. The purpose of the article is to analyze the difficulties encountered in translating German realities, given their unique cultural, historical and social contexts.

The article emphasizes that in the field of linguistics and translation, the concept of "reality" is used to describe verbal units that reproduce real objects, phenomena, concepts or cultural aspects of a particular country or language community, which include the names of geographical objects, cultural monuments, dishes, national holidays, social institutions and other aspects of their life and culture. The authors of the article point out that translating realities poses difficulties because they may have unique meanings or associations that are specific to a particular culture. Translators need to take these cultural, historical, and social contexts into account to ensure adequacy between the original text and the translation, as well as to convey the specific flavor and semantic nuances of the realities.

According to the authors of the article, approximate and descriptive translations, as well as transcription, are the most frequent ways of translating German realities. The authors provide recommendations for translators on strategies and approaches to translating German realities. These recommendations include the study of cultural and historical contexts, the use of parallels in cultural aspects, and the use of explanations or adaptations to convey the meanings of realities in the target language.

Key words: idiom, German, approximate translation, transcription, reality.

Постановка проблеми. Термін «реалія» було введено в науковий дискурс у середині ХХ ст., і з того часу його семантика систематично попов-

нюється новими концепціями. Спочатку цей термін використовувався головним чином у працях, присвячених теорії та практиці перекладу, проте зараз

він все частіше трапляється у курсах з лінгводидактики, культурології та міжкультурної комунікації.

Переклад німецьких реалій на інші мови є складним завданням через глибокі культурні конотації. Німецька мова багата на мовні одиниці, які виражають унікальні концепції, що часто важко або неможливо точно відтворити в інших мовах. Труднощі перекладу німецьких реалій полягають у викликах збереження відповідності оригіналу, водночас забезпечуючи зрозумілість та прийнятність для аудиторії цільової мови. Це вимагає від перекладачів не лише розуміння семантичного значення слів, але й усвідомлення культурного контексту та емоційного відтінку, які часто вбудовані в реалії.

В українських наукових колах поняття «реалія» трактують по-різному. Р. Зорівчак розглядає реалії як «слова, які є властивими одному народові, що мають значення громадського життя та побуту» [4]. З нею погоджується Н. Абабілова: «... реаліями-словами послуговуються для визначення явищ, предметів та понять, які властиві певній культурі» [2, с. 9]. Г. Карпенко зазначає, що «реалії належать до безеквівалентного словникового складу, мають специфічне забарвлення, яке властиве тільки одному певному народові та позначають притаманні для тієї культури предмети та явища» [5]. Зі свого боку, Т. Кияк лаконічно наголошує, що реалії – це «слова, які віддзеркалюють дійсність життя в інших країнах» [6]. Узагальнюючи наведені трактування, варто зауважити, що у лінгвістиці та перекладі термін «реалія» використовується для позначення мовних одиниць, які відображають реальні об'єкти, явища, поняття або культурні особливості певної країни чи мовної спільноти. Це можуть бути назви місць, пам'яток культури, традиційні страви, національні свята, соціальні установи та інші аспекти культури та життя країни. У контексті перекладу, реалії можуть бути особливо складними для передачі, оскільки вони можуть мати унікальне значення або асоціації, які є унікальними для конкретної культури. Перекладачі повинні враховувати ці культурні, історичні та соціальні контексти, щоб забезпечити відповідність між оригінальним текстом і перекладом, а також передати специфічний колорит та смислові нюанси реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростаючий інтерес до цієї проблематики в лінгвістиці та перекладознавстві. Багато дослідників зосереджуються на аналізі специфічних викликів, які виникають при перекладі німецьких реалій на інші мови. Вони розглядають

різні аспекти цього процесу, включаючи лексичні, семантичні та культурні [3; 11]. Більшість досліджень зосереджуються на тому, що реалії часто мають глибокі культурні корені, які важко відтворити в інших мовах, охоплюючи особливості культурного фольклору, історичні аспекти або унікальні концепції, які відсутні в інших культурах [5; 8; 9].

Останні дослідження також вказують на те, що зростає значення контексту у перекладі реалій. Дослідники акцентують необхідність врахування ширшого контексту тексту чи ситуації, в якій використовується реалія, для досягнення належного перекладу [1; 7; 10].

Отже, останні дослідження і публікації свідчать про важливість подальшого дослідження цієї проблематики та розробки стратегій для вдосконалення перекладу німецьких реалій на інші мови.

Мета статті закладає в собі глибокий аналіз складнощів, які виникають під час перекладу німецьких реалій, з особливим акцентом на їх унікальні культурні, історичні та соціальні контексти. Цей аналіз спрямований на розкриття специфічних викликів, з якими зіштовхуються перекладачі під час передачі реалій з німецької мови на інші мови. Враховуючи широкий спектр культурних, історичних та соціальних аспектів, які вкладені в німецькі реалії, основною метою дослідження є аналіз чинників, що впливають на відтворення цих реалій у перекладі, що охоплює вивчення контексту, у якому вживаються ці реалії, розкриття культурних конотацій та асоціацій, а також врахування історичних та соціальних обставин, що визначають їхню семантику.

Виклад основного матеріалу дослідження. При моделюванні художньої реальності автори спеціально використовують культурно-значущі індикатори, що викликають у кожного читача його власні етнокультурні, історичні, топографічні та часові асоціації, а можливо й найважливіше – емоційні реакції. Попри лексико-семантичну сутність, термін «реалія» глибоко пов'язаний з позамовною реальністю. Дискусії про те, яку роль відіграє реалія в тексті, можна звести до тезису – з наміром передати колорит. Це завдання стоїть і перед перекладачем, який має відтворити за допомогою засобів іншої мови національно забарвлену основу розповіді (тексту). Інакше кажучи, труднощі перекладу німецьких реалій виникають через їхню культурну та емоційну складність. Для успішного перекладу необхідно не лише володіти мовною компетентністю, але й мати глибоке розуміння культурних

особливостей та відтінків, що містяться у цих концепціях.

Як вже зазначалося, мова завжди була не лише інструментом комунікації, але й відображенням культурних та історичних контекстів. У цьому відношенні, німецька мова є особливою, багато-етапною системою, що віддзеркалює багатогранність німецької культури. Багато німецьких термінів, назв і фраз пройняті глибокими культурними відтінками, що можуть створювати виклики при їх перекладі на інші мови, зберігаючи при цьому відповідність оригіналу.

Німецька мова, відома своєю точністю та виразністю, має безліч реалій, які відображають не лише лінгвістичні концепти, а й глибокі культурні відтінки. Перш за все, варто зазначити, що багато німецьких термінів мають коріння в історії, традиціях та культурі німецькомовних країн. Багато німецьких фраз містять емоційні аспекти. Наприклад, слово-реалія «*Gemütlichkeit*» має словниковий переклад українською мовою («затишок»), однак важко відтворити українською мовою власне реалію «*Gemütlichkeit*», оскільки вона відображає не просто затишок чи комфорт, але й певний атмосферний та емоційний стан, який часто асоціюється з німецькою культурою. Такі слова і фрази важко передати в іншій мові без втрати їхнього глибокого значення.

Крім того, деякі німецькі реалії мають своєрідний характер. Наприклад, реалія «*Fernweh*» описує прагнення до подорожей та відчуття ностальгії за місцями, які ще не були відвідані. Це поняття вкорінене в німецькій культурі та менталітеті, і викликає складнощі у перекладі через відсутність аналогічного терміну в українській мові. Подібне значення до реалії «*Fernweh*» має слово «*Wanderlust*» («прагнення до мандрів»), яке висвітлює глибоке бажання подорожувати, відчуття захоплення від дослідження нових місць і культур. Для багатьох німців мандрівка є не просто відпусткою, але й частиною їхнього життя, способом відкривати світ та збагачуватися емоційно та естетично. Компоненти «*-lust*» та «*-lustig*» у німецьких словах мають подібні значення, що пов'язані з поняттям радості, задоволення або бажання. «*-Lust*» вказує на бажання або настрої щодо чогось. Він може перекладатися як «радість», «прагнення» або «бажання». Наприклад, слово «*Wanderlust*», як вже зазначалося, означає бажання подорожей або любов до подорожей. Слово «*Leselust*» вказує на бажання читати або задоволення від читання. Компонент «*-lustig*» вказує на щось веселе, смішне або приємне. Він може перекладатися як «веселий»,

«смішний» або «радісний». Наприклад, слово «*lustig*» означає «веселий» або «смішний», а слово «*feierlustig*» може означати любов до веселощів або святкування. Отже, обидва компоненти вказують на різні аспекти радості, задоволення та бажання в німецьких словах і трапляються в багатьох німецьких словах-реаліях. При перекладі цих слів-реалій необхідно послуговуватися приблизним перекладом. Цей метод дозволяє, хоча й не повністю, передати конкретний зміст реалії, проте зазвичай відбувається втрата її колориту через те, що зміст відтворюється у нейтральному стилі, без урахування конотацій, передбачених авторською стратегією.

Німецька мова, насичена історією та культурними традиціями, вражає своїми унікальними виразами, які часто відносяться до конкретних історичних подій або культурних аспектів. Наприклад, реалія «*Volkswagen*» (народний автомобіль) не лише вказує на популярний автомобільний бренд, а й має асоціації із післявоєнним економічним піднесенням та національним єднанням. Слово «*Volkswagen*» складається з двох компонентів: «*Volk*» і «*Wagen*». Слово «*Volk*» у перекладі з німецької мови означає «народ» або «люди» та вказує на загальну масу людей, народ, громаду. «*Wagen*» означає «автомобіль» або «поїздка». Таким чином, «*Volkswagen*» буквально перекладається як «автомобіль для народу» або «народний автомобіль». Це назва німецького автомобільного виробника, відомого своїми автомобілями, доступними для широкого кола споживачів. Компанія *Volkswagen* була заснована в 1937 році і стала символом масового виробництва та доступності автомобілів для народу Німеччини.

Специфічною є реалія «*Schadenfreude*» (радість від чужого нещастя), яка не має прямого еквівалента в багатьох інших мовах, відображаючи особливості німецької ментальності. Хоча це відчуття може бути не зовсім етичним, воно все ж існує у багатьох культурах, проте в німецькій мові має своє унікальне слово для його позначення. При відтворенні цієї реалії дієвим буде приблизний або описовий переклад.

З поширенням німецької мови як однієї з головних у світі, виникає виклик адаптації культурного забарвлення при її використанні в глобальному масштабі. Реалії, такі як «*Zeitgeist*» (дух часу), часто використовуються без перекладу, що підкреслює їх унікальність та глибокий зв'язок з німецькою культурою. Це поняття описує дух або атмосферу певного історичного періоду, що відображається в ідеях, культурних тенденціях

та соціальних змінах. Реалія «*Zeitgeist*» віддзеркалює важливі аспекти певної епохи і є важливим поняттям в німецькій філософії та культурі. «*Zeitgeist*» складається з двох німецьких слів: «*Zeit*» (час) і «*Geist*» (дух). Вони об'єднуються, щоб утворити поняття, яке перекладається як «дух часу» або «дух епохи». Історія виникнення цієї реалії пов'язана з розвитком філософії. Реалія «*Zeitgeist*» почала активно використовуватися в XVIII–XIX ст., особливо в німецькомовних країнах, таких як Німеччина та Швейцарія. Воно виникло в контексті розуміння того, як соціокультурні та історичні умови впливають на думку та поведінку суспільства. Сьогодні «*Zeitgeist*» залишається важливим поняттям в соціології, філософії та культурології, допомагаючи розуміти та аналізувати тенденції сучасного суспільства та його взаємовідносини з історичним контекстом. Для перекладу цієї реалії перекладачі послуговуються транслітерацією.

Очевидно, що реалії – це не лише слова, а й ідіоми та фразеологізми. В німецькій мові існує ідіома «*Das ist mir Wurst*» (буквально «це мені / для мене ковбаса»), яка використовується для вираження байдужості або незацікавленості в чомусь. Переклад цієї ідіоми без втрати смислу може вимагати творчості та розуміння культурного контексту.

Ідіома-реалія «*Alles hat ein Ende, nur die Wurst hat zwei*» має своє коріння у німецькій кулінарії та народних повір'ях. У минулому ковбаса була однією з найцінніших інгредієнтів у німецькій кухні та символізувала витонченість і комфорт. Ідея, що ковбаса має два кінці, виникає з фольклорних оповідань або приказок, які використовувалися для передачі мудрості та життєвих навчань.

Наступна ідіома-реалія «*Da steppt der Bär*» пов'язана з народними обрядами, де ведмідь часто постає символом сили та веселощів. В німецькій культурі ведмідь також асоціюється з лісом і природою, тому фраза може виникнути з образів танцюючої ведмедиці, що відображає веселощі та енергію.

Походження ідіоми-реалії «*Tomaten auf den Augen haben*» не відоме, однак існує припущення, що вона може бути пов'язана з ідеєю, що помідори створюють неприємне відчуття на очах або навіть можуть засліпити. Ця ідіома-реалія може використовуватися метафорично для опису ситуації, коли людина не може побачити очевидну реальність через свою недбалість.

Аналізовані ідіоми виникли в різний час та в різних культурних контекстах і відображають

життєві ситуації та фольклорні мотиви, що були важливими для німецького суспільства в минулому. Їх походження може бути пов'язане з різними аспектами життя, такими як їжа, природа, торгівля та фольклор, і вони історично кореняться в різних традиціях та віруваннях. Зазначені ідіоми мають свої еквіваленти в українській мові, тому здається, що не викликають труднощів перекладу, однак вони можуть виникнути через контекст, в якому використовується ідіома.

Отже, переклад німецьких слів-реалій та ідіом-реалій часто стає викликом для перекладачів через їхню глибоку культурну унікальність. Для успішного перекладу необхідно не лише розуміти мову, а й контекст та культурний фон, з якого вони походять. Глибокі культурні відтінки німецької мови створюють інтелектуальний виклик для перекладачів та лінгвістів. При спробі передати ці аспекти в інші мови, важливо не лише зберегти семантичну точність, але й враховувати контекст та емоційне навантаження, які роблять німецьку мову унікальною та багатшаровою системою. Слова-реалії та ідіоми-реалії не лише розширюють словниковий запас, але й дають унікальний погляд на світ, відкриваючи нові шляхи розуміння та сприйняття культурної спадщини німецького народу.

Для ефективного перекладу німецьких реалій надзвичайно важливо мати не лише високий рівень володіння мовою, але й глибоке розуміння культурних особливостей німецькомовних країн. Перекладач повинен бути знайомий з контекстом, в якому вживається та чи інша реалія, а також з історією, традиціями німецького народу та соціокультурними особливостями.

У цьому контексті перекладачеві варто враховувати під час відтворення німецьких реалій, такі аспекти:

– Мовне розуміння. Володіння німецькою мовою на достатньому рівні є базовою вимогою для перекладу. Перекладач повинен розуміти тонкощі граматики, лексики та стилістики, щоб передати сенс оригінального тексту точно і чітко.

– Культурна освіченість. Знання культурних особливостей німецькомовних країн допомагає уникнути неправильного тлумачення та втрати контексту при перекладі реалій. Розуміння норм та цінностей цих країн допомагає зберегти адекватність перекладу.

– Використання контексту. Перекладач повинен враховувати контекст, в якому вживається та чи інша реалія, щоб зрозуміти її істинне значення та відтворити її в перекладі.

– Використання додаткових ресурсів. Під час перекладу реалій корисно використовувати тлу-

мачні словники, енциклопедії та інші додаткові джерела, щоб знайти найточніший еквівалент та забезпечити високу якість перекладу реалій.

Отже, для успішного перекладу німецьких реалій необхідне поєднання мовного та культурного розуміння, а також використання різноманітних ресурсів для забезпечення точності та адекватності перекладу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Висновки цієї статті вказують на значущість дослідження труднощів, пов'язаних із перекладом німецьких реалій, та підкреслюють необхідність урахування унікальних культурних, історичних та соціальних контекстів у цьому процесі. Дослідження показує, що успішний переклад реалій вимагає глибокого розуміння значення та контексту культурних концепцій, що вони відображають. Зокрема, виявлено, що розу-

міння культурних аспектів, що лежать в основі німецьких реалій, дозволяє перекладачам ефективно передавати їхню унікальність та значення у цільовій мові. Основними чинниками успішного перекладу є здатність враховувати семантичні та культурні нюанси реалій, а також знання історичних та соціальних чинників, що впливають на їхнє сприйняття та інтерпретацію.

Подальші дослідження в цьому напрямі можуть розширити розуміння та розвинути стратегії для ефективного перекладу німецьких реалій. Можливі перспективи включають глибше дослідження впливу культурних аспектів на сприйняття реалій, розробку інноваційних методів перекладу та вивчення взаємодії між мовними системами в контексті передачі реалій. Такі дослідження сприятимуть покращенню якості перекладу та глибшому міжкультурному розумінню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абабілова Н. М. Відтворення реалій як перекладознавча проблема. *Філологічні науки*. 2014. С. 9–12.
2. Абабілова Н., Усаченко І. Реалія як об'єкт досліджень вітчизняних та зарубіжних перекладознавців. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. Мовознавство*. 2017. Вип. 2(28). С. 4–9.
3. Авдєєнко Т. Лінгвокультурологічні особливості англійських мовних реалій. *Науковий журнал*. 2014. № 1. С. 9–14.
4. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози). Львів: Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. 215 с.
5. Карпенко Г. А. Лексико-граматичні та структурно-стилістичні особливості слів на позначення китайських соціально-побутових реалій: автореф. дис. ... канд. філол. наук. 10.02.13. К., 2006. 21 с.
6. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Теорія та практика перекладу (Німецька мова). Вінниця: Нова книга, 2006. 592 с.
7. Лівницька І. Проблема дефініції та перекладу реалій в художньому тексті. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Філологічні науки*. 2009. Вип. 81(4). С. 173–178.
8. Макаренко Ю. Г., Советна А. В. Особливості відтворення реалій при перекладі романів Агати Крісті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2016. № 24. Том 2. С. 123–125.
9. Петришен О. Г. Поняття реалія як складова частина безеквівалентної лексики. *Мова і культура*. 2013. Вип. 16, т. 1. С. 406–410.
10. Подорожна К. Ю. Місце реалій у системі безеквівалентної лексики. *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр. Чернівці. Германська філологія*. 2014. Вип. 692–693. С. 174–178.
11. Удовіченко Г. М. Особливості відтворення міфологічних реалій в англійському перекладі драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». *Записки з романо-германської філології*. 2016. Вип. 2. С. 77–85.